

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

СВЕТИ НИКОЛЕ

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Agora, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

СВЕТИ НИКОЛЕ

Проектот е финансиран
од Европската Унија

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	26

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019-2020 година	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОВЕД

Општина Свети Николе се наоѓа на троеѓето на Вардарскиот, Скопскиот и на Источниот плански регион и претставува втора по големина општина според површината опфаќајќи приближно една осмина (483,05 км²) од Вардарскиот регион. Општината е составена од 33 населени места и е една од поретко населените градски средини во регионот со 32,35 жители на км², многу пониско од републичкиот просек од 72,16 жителя на км².¹ Во однос на природните ресурси, општината се протега низ Овче Поле, познат земјоделско-сточарски регион што изобилува со квалитетна почва и со голем број сончеви денови. Климатско поднебје е погодно за развој на лозарството и за одгледување житни култури.²

Во регионален контекст, општина Свети Николе е прва во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 512,5 илјади денари во 2019 година.³ Слично, општината има едно од највисоките нивоа на инвестиции во регионот, 76,4 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Свети Николе важи за една од потранспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 72,2 процента во 2021 година.⁵ Конечно, општината има втор процент одзади на зависност од централен буџет во однос на другите општини во регионот (59,5 проценти од вкупните приходи во 2019 година), каде што од вкупното финансирање на општината 20 проценти се канализираат во капитални инвестиции, што ја прави четврта општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹ Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и 2021 година под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

² Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnib-pcapijpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmils.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true>

³ Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и на периодот пред таа година поради нетипичната пандемијска 2020 година.

⁴ Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

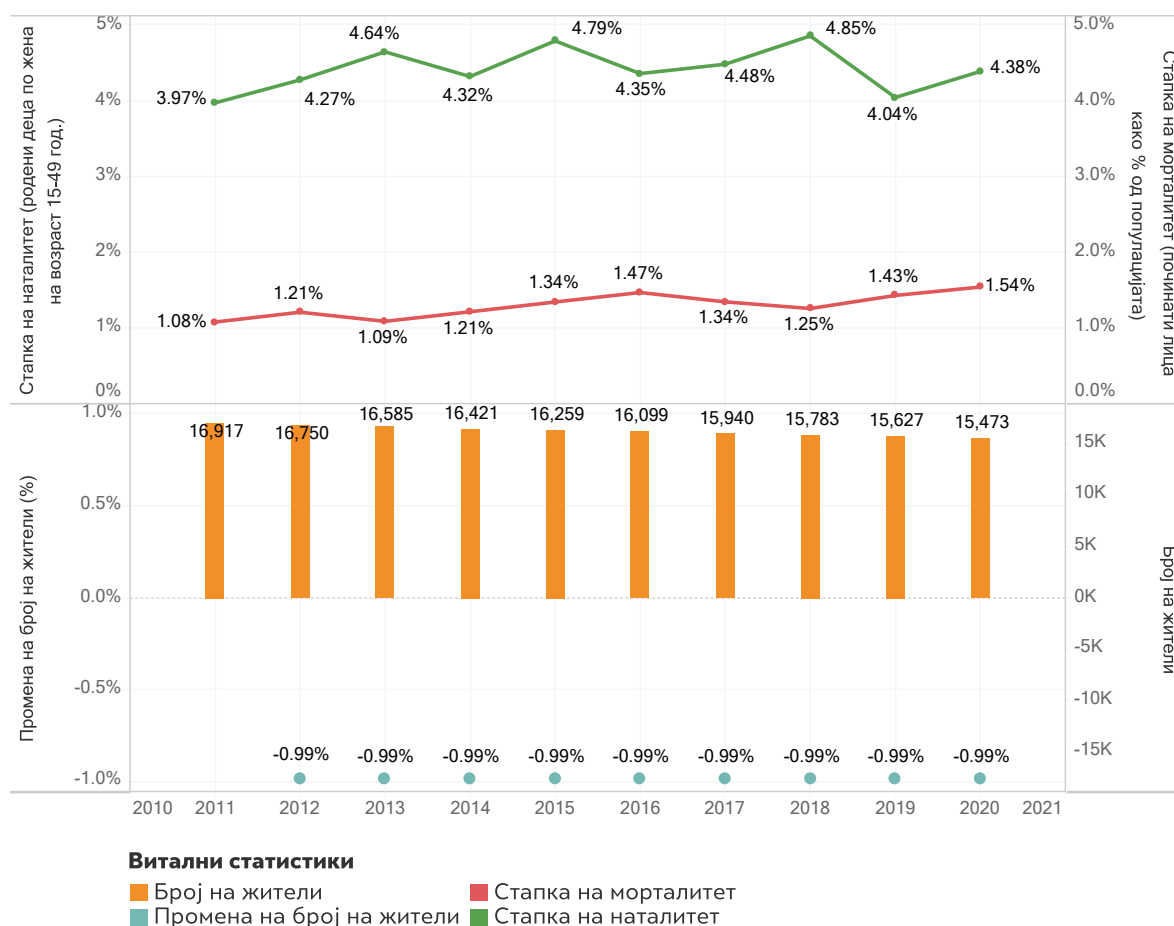
⁵ Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc.org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Свети Николе има неповолни тенденции во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пад на бројот на жители од 0,99 проценти што резултира со проценет број на жители од 15.473 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 дополнително ја влоши состојбата и предизвика значаен пораст во грубата стапка на морталитет на 1,54 процент во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет осцилира во распон од четири проценти до 4,9 проценти до 2018 година за во 2019 година повторно да падне на четири проценти.⁶ Со оглед на тоа дека Свети Николе игра клучна улога во економскиот развој на Вардарскиот регион, влошените демографски тенденции би се одразиле негативно врз економскиот развој на Вардарскиот регион и би го отежнале остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

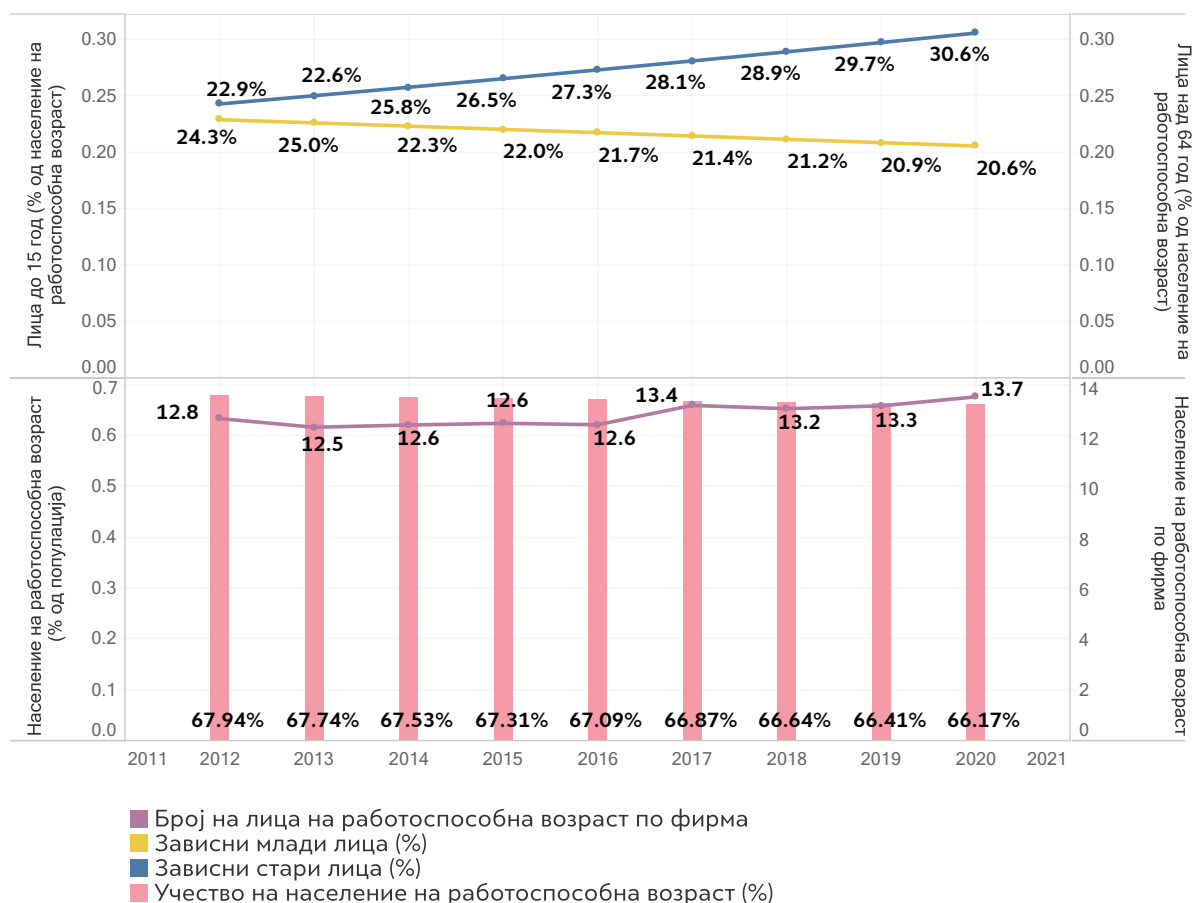

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на број на живородени деца и број на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано опаѓа од 68 проценти во 2012 година до 66,2 проценти во 2020 година (графикон 2).⁷ Во 2017 година порастот на бројот на население на работоспособна возраст го надминува порастот на бројот на фирми предизвикувајќи пораст во индикаторот од 12 лица на работоспособна возраст по фирма на 13 лица по фирма во општината. Од друга страна, континуирано расте бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст. Во 2012 година, односот бил приближно две стари лица на девет лица на работоспособна возраст, додека во 2020 година тој однос изнесува приближно две наспроти шест. Односот на зависност во поглед на младите лица е опаѓачки и се движи приближно две деца (помлади од 15 години) на 10 лица на работоспособна возраст.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

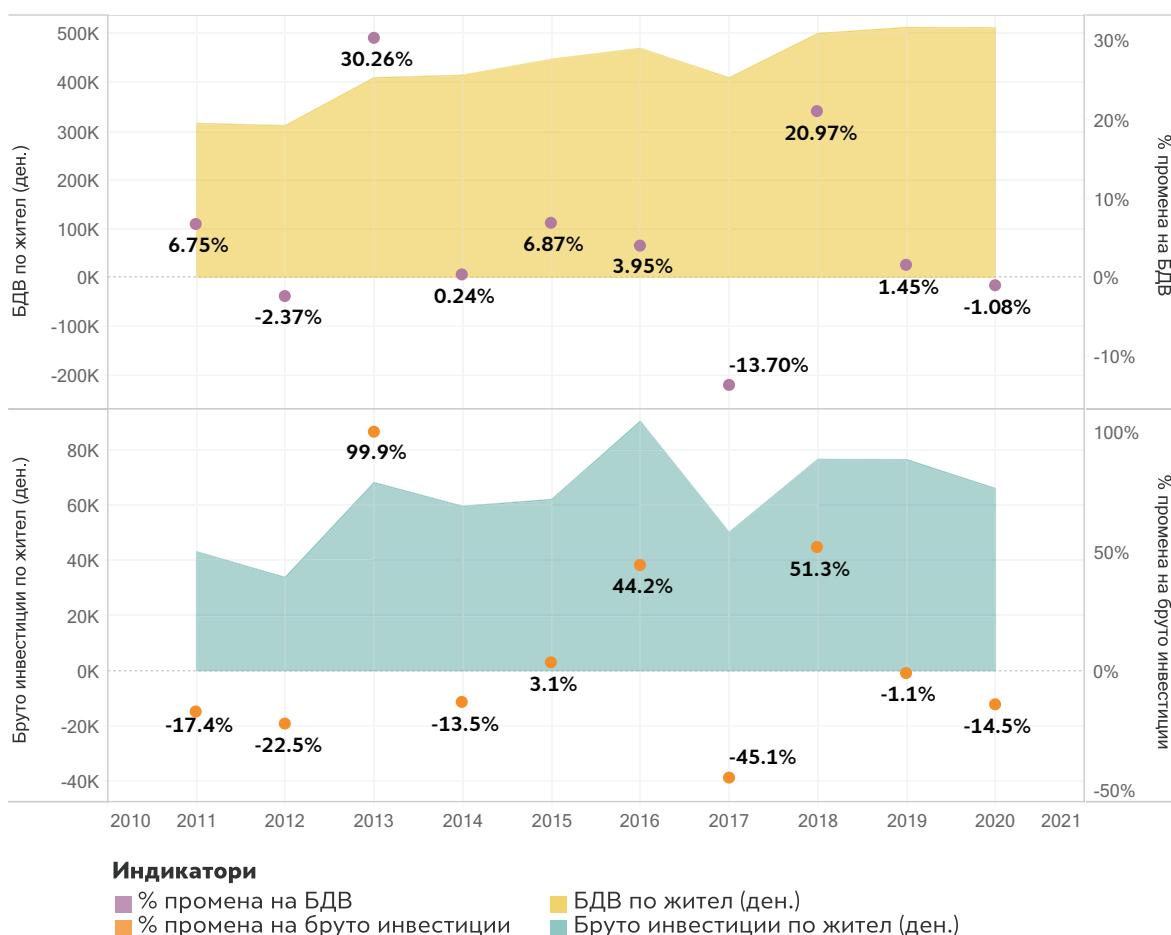
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Свети Николе забележува позитивни стапки на пораст во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител⁸ расте за периодот 2010-2020 година, со исклучок на 2012 година, 2017 година и пандемијската 2020 година. Нагласен пораст се забележува во 2018 година кога БДВ по жител од 409,4 илјади во 2017 година расте на 500 илјади во 2018 година. Од друга страна, бруто-инвестициите по жител бележат значајни осцилации, иако по 2015 година има и значајна позитивна стапка на пораст. Бруто-инвестициите достигнуваат највисока вредност во 2016 година од 90,3 илјади по жител, по што следува значителен пад наредната година од 45,1 проценти. Негативните последици од пандемијата го вратија нивото на бруто-инвестициите по жител приближно на нивото од 2013 година.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

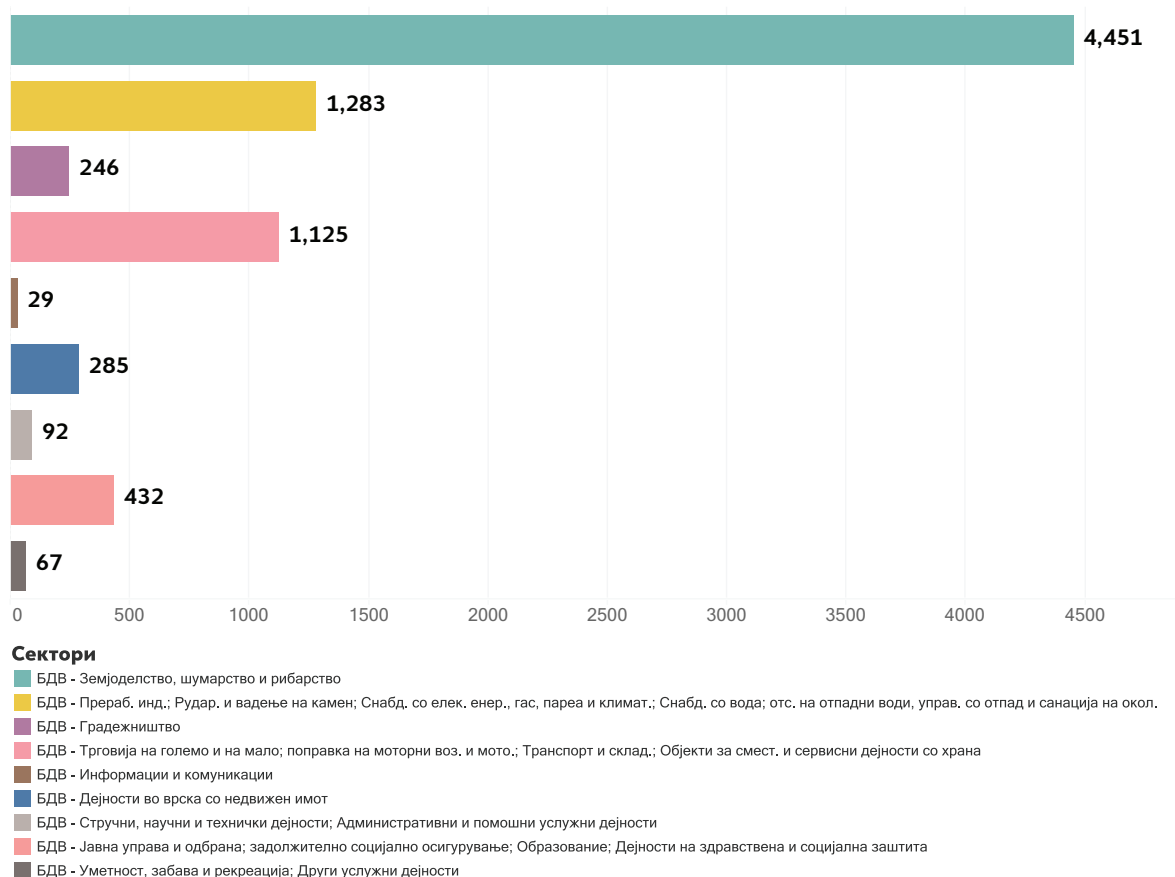

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸ Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Вопогледна секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Свети Николе доминираат традиционалните дејности поврзани со земјоделство, шумарство и рибарство (55,6 проценти од вкупната БДВ во 2019 година), следуваат преработувачката индустрија надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода (16 проценти од вкупната БДВ во 2019 година) и услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување (14 проценти од вкупната БДВ во 2019 година), кои заеднички сочинуваат приближно една половина од додадената бруто-вредност на доминантниот традиционален сектор. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што дејностите поврзани со недвижен имот бележат абнормална стапка на пад во последната декада почнувајќи од 966 милиони денари БДВ во 2011 година до 285 милиони во 2019 година. Од друга страна, се забележува стагнација и намалување на значењето на градежништвото.

Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

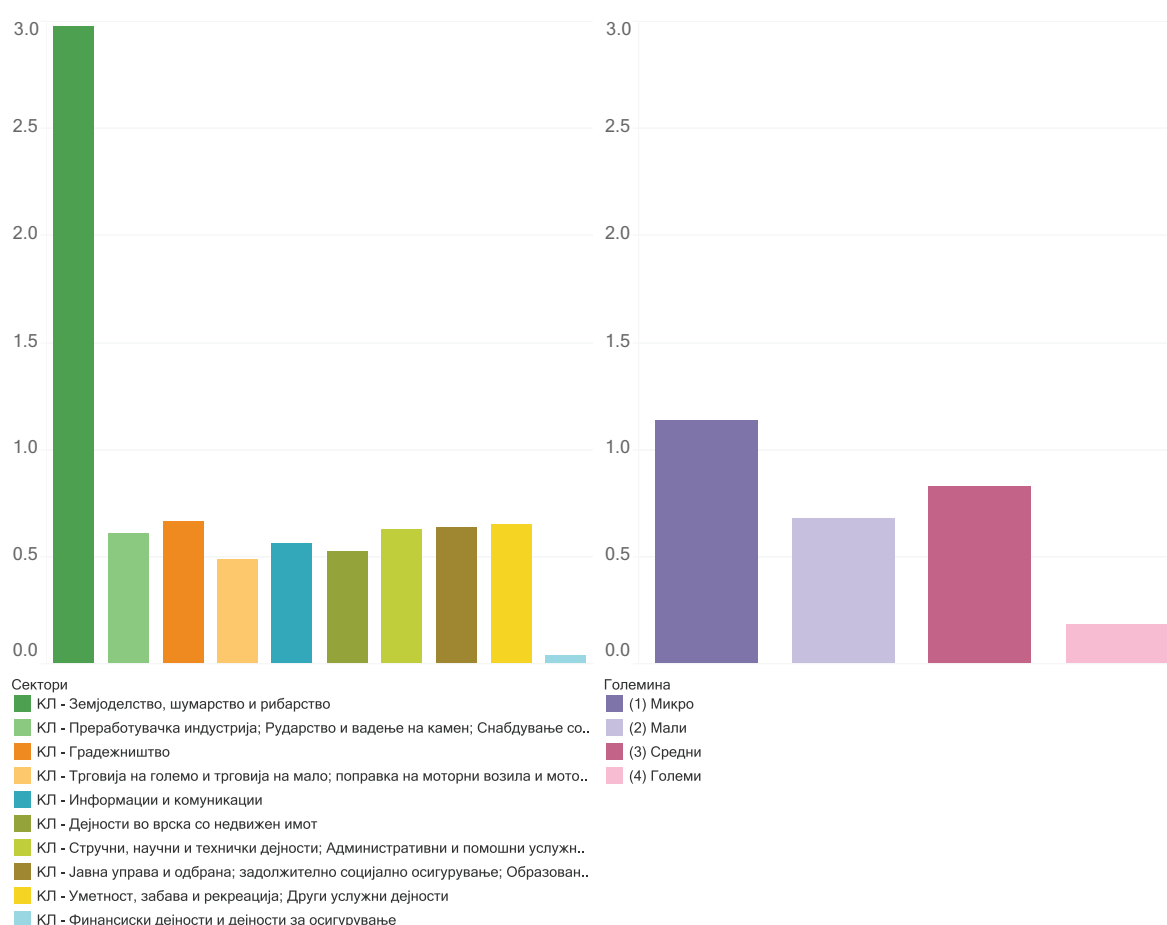

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Свети Николе во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација

по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е високиот коефициент на локализација за традиционалните сектори, земјоделство, шумарство и рибарство, додека за голем дел од другите сектори коефициентот останува понизок од еден, што покажува дека општина Свети Николе игра маргинална улога во тие сектори во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Свети Николе има низок степен на локализација на големи фирми во однос на регионот, додека повисок степен на локализација на микрофирми, што е карактеристично за секторскиот профил на општината.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

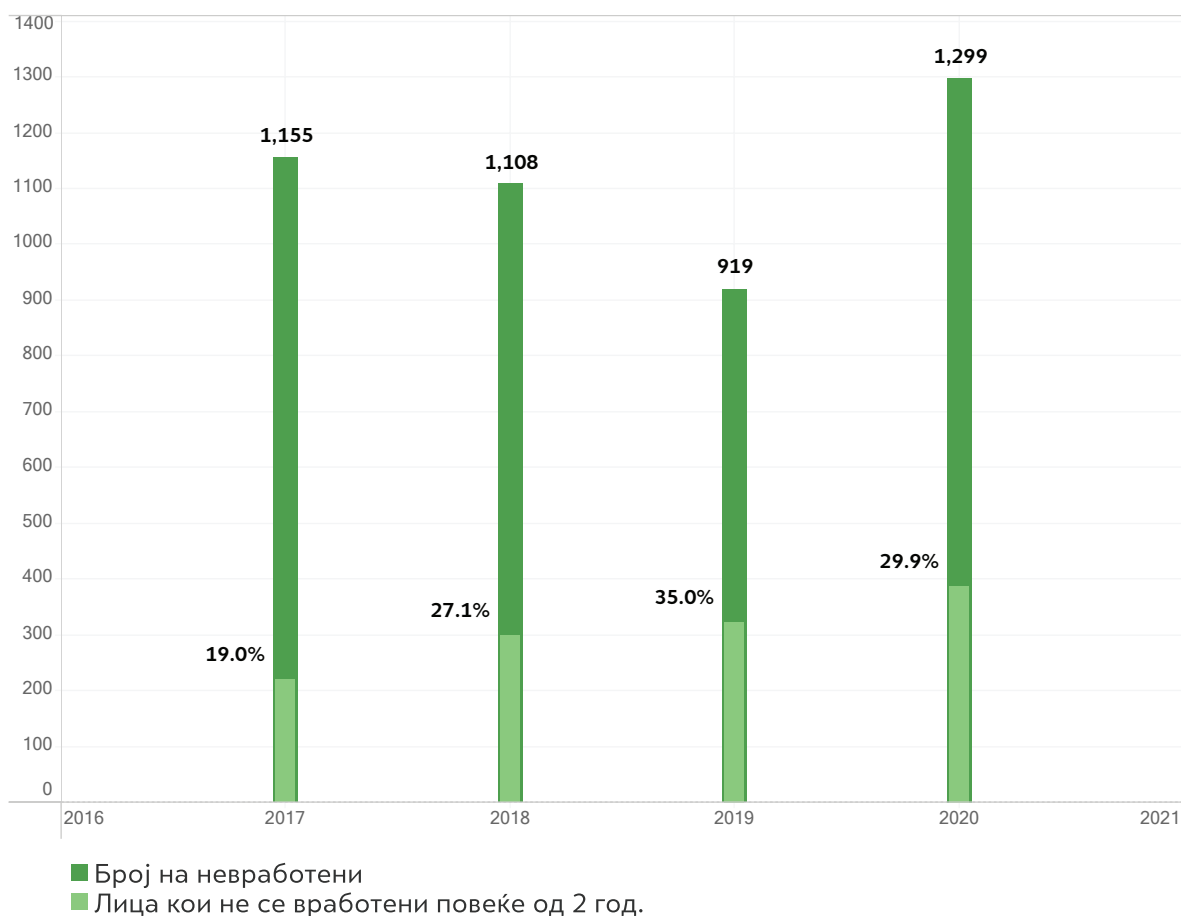
⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

$$L_{ji} = \frac{X_{ji}}{X_j} / \frac{X_i}{X_{total}}$$

каде што X_{ji} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми $j=1,...,n$ за општината i ; X_j е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми j во регионот; X_i е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината i ; X_{total} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Вардарскиот регион во изминатата декада континуирано има стапка на активност повисока од просекот на ниво на Северна Македонија и разликата се зголемува во последните пет години. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Вардарскиот регион во 2019 година е поголема од просекот за осум процентни поени и изнесува 55,2 проценти, додека стапката на невработеност е помала за 6,5 процентни поени и изнесува 10,8 проценти. Во однос на тенденциите во општина Свети Николе, намалувањето на невработеноста беше прекинато од пандемијата на ковид-19 (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата се намали од 1.155 во 2017 година на 919 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 1.299 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени опадна пред пандемијата од 9,8 проценти во 2017 година на 8,1 проценти во 2019 година, иако за време на пандемијата тој процент расте на 11,3. Од друга страна, процентот на лица што тешко можат да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) се зголемува значајно, посебно достигнува 35 проценти во 2019 година и 29,9 проценти во 2020 година. При заздравувањето на економијата во периодот по пандемијата се очекува невработеноста да се врати на старата патека.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенцијата за вработување

3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

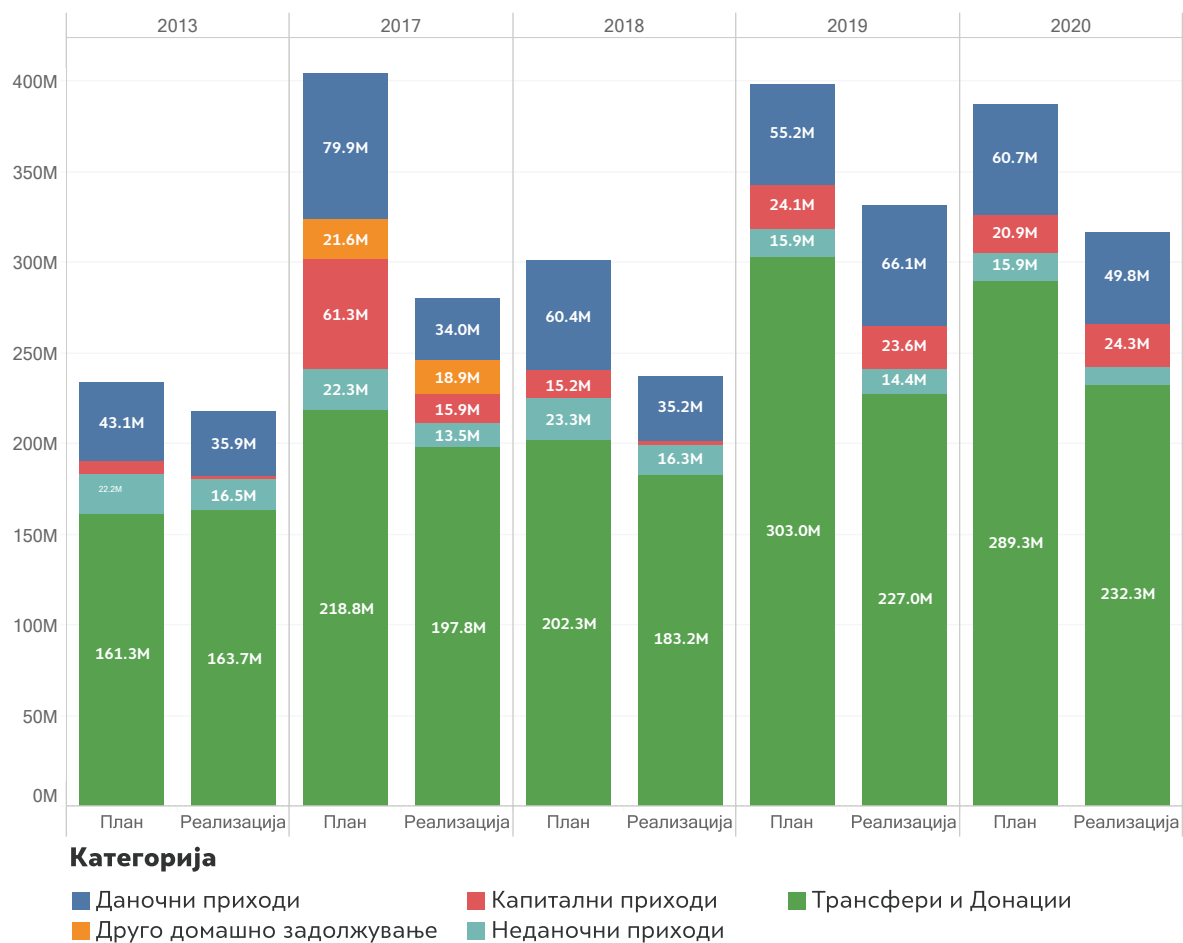
Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена ги трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Свети Николе покажува солидно ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2013-2020 година е достапни за јавноста.¹⁰ Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршна сметка на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршната сметка во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парафискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Свети Николе се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите главна улога играат трансферите и донациите. 68,6 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Во 2019 година достигнаа 227 милиони денари, од кои трансферите од централната власт имаат доминантно место (графикон 7). Иако, учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи е најголемо, сепак, споредено со другите општини, зависноста на Општина Свети Николе од централниот буџет е поумерена. Следуваат даночните приходи со учество од 20 проценти во вкупните приходи и во износ од 66,1 милиони денари и капиталните приходи (7,1 проценти) во износ од 23,6 милиони денари за истата година. Во однос на динамиката, значаен е растот во даночните приходи, посебно во 2019 година, кога општината речиси успева да го удвои износот на собрани даноци. Тоа може да се должи на зголемен напор за наплата на даноците, но и индикација за поволната бизнис-клима во општината. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, општината има растечки тенденции при реализацијата во периодот 2017-2020 година од 69,4 проценти до 81,8 процент, иако постои значително пониска реализација на даночните и на капиталните приходи, посебно во периодот 2017-2018 година. Тоа може да е резултат на несоодветно планирање на даночните приходи, или поголема волатилност и непредвидливост на економската активност на бизнис-секторот.

¹⁰ Општина Свети Николе нема објавено планирани приходи и дел од реализираните приходи за периодот 2014-2016 година значајно се разликуваат во однос на периодот по 2017 година. Последователно, овој дел од анализата се фокусира на периодот 2017-2020 година.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за 2013 година и периодот 2017 – 2020 година

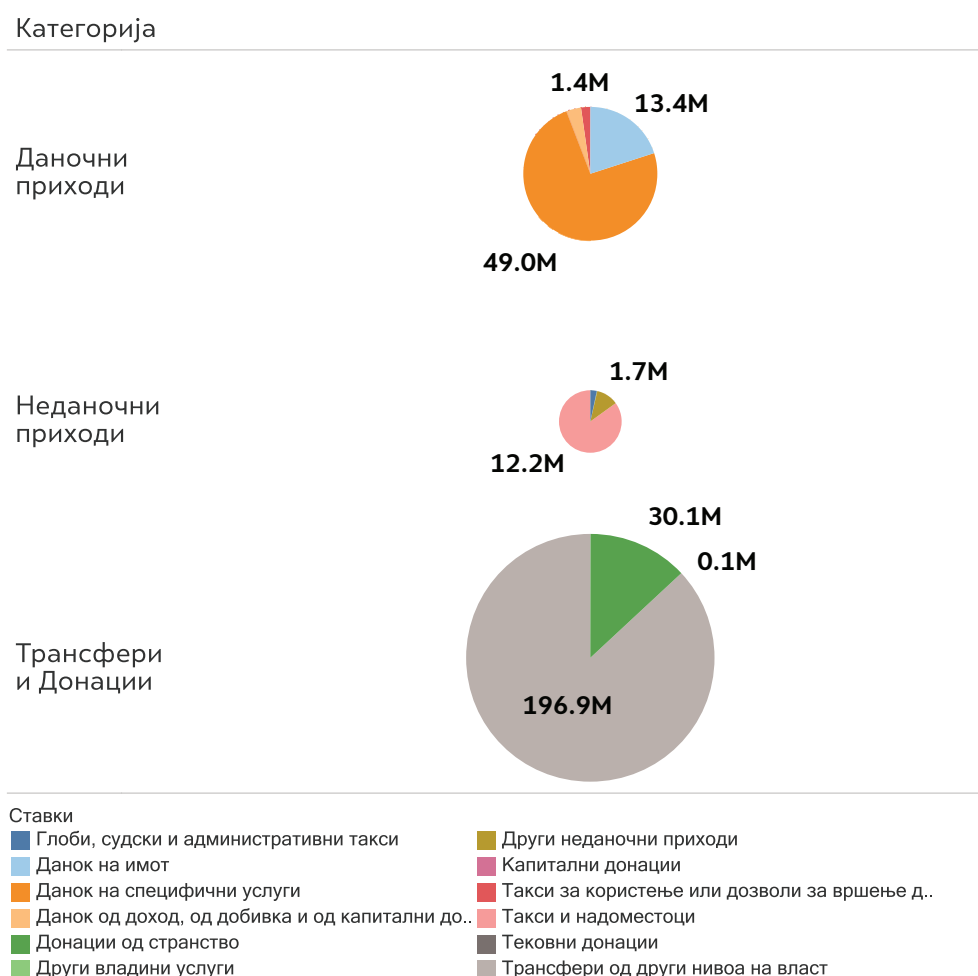

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Свети Николе

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи предвид три категории приходи, трансферите и донациите, даночните и неданочните приходи.¹¹ Во најдоминантната категорија (трансфери и донации), најголемиот дел (86,7 проценти) доаѓа како трансфери од централната власт. Во рамките на даночните приходи, речиси три четвртини доаѓаат од данокот на специфични услуги, а една петтина од данокот на имот, додека во рамките на неданочните приходи, најголемиот дел го сочинуваат таксите и надомест (84,7 проценти). Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и донации.

Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

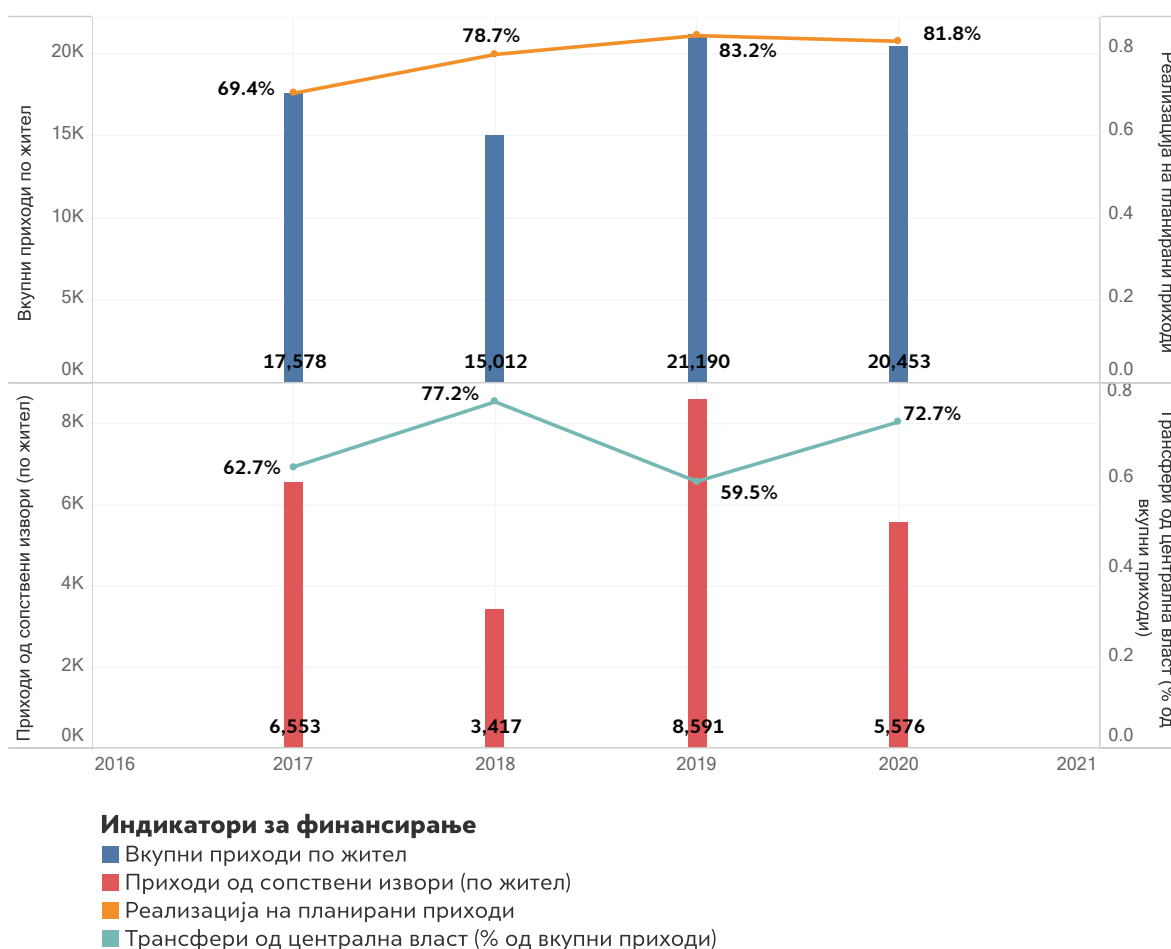

Извор: Завршна сметка на Ојштина Свечи Николе

¹¹ Целиот износ на капитални приходи доаѓа од продажба на земјиште и нематеријални вложувања.

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на Општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значајно зависи како Општината акумулира финансии од сопствени извори. Во 2019 година вкупните приходи по жител изнесуваат 21.190 денари, додека приходите од сопствени извори по жител изнесуваат 8.591 денар. Дополнително, впечатлива е 2018 година кога има пониска реализација на планираните приходи, каде што пониската реализација е водена од даночните и од капиталните приходи. Општината со позитивната динамика на собирање даноци успева да ја намали на минимум зависноста од централниот буџет на 59,5 проценти во 2019 година, иако пандемијата во 2020 година го зголемува тој процент на 72,7.

Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува дека по 2017 година данокот на имот по жител расте повеќе од 75 проценти и достигнува максимум од 855,1 денари во 2019 година и во текот на пандемијата паѓа на 789 денари по жител. Данокот на доход, добивка и капитални добивки како процент од БДВ е стабилен за периодот 2017-2019 година и го достигнува својот максимум во текот на пандемијата, главно поради значајниот пад на БДВ во текот на кризата. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат значајна нестабилност. Иако значајно пораснале во однос на бројот на фирми во 2019 година, склони се на падови, вклучувајќи го значајниот пад од 34,2 проценти во текот на кризата предизвикана од пандемијата.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

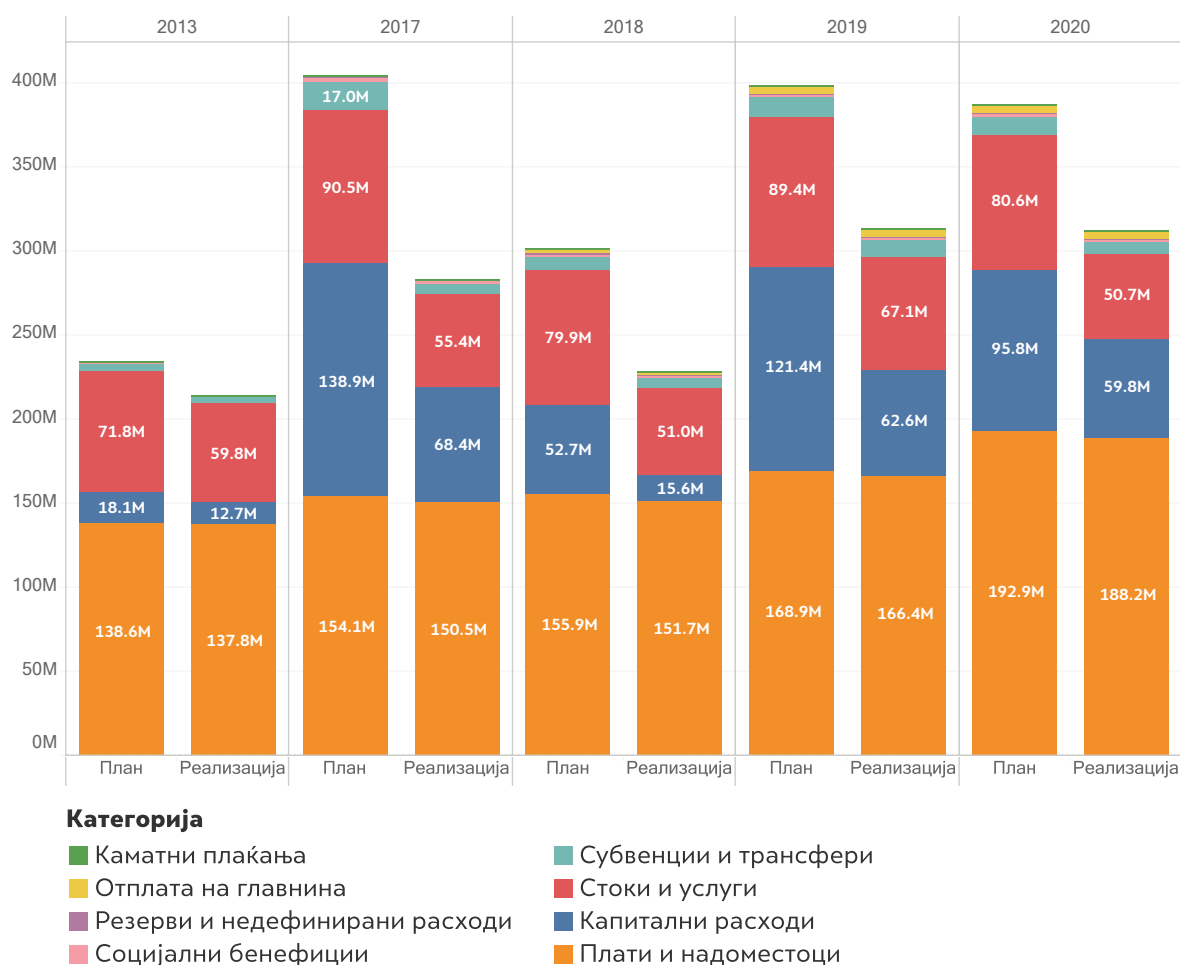

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистику и завршната сметка на Општината

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Свети Николе алоцира 94,5 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (53,1 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година, вклучувајќи ја и пандемиската година кога има пораст на оваа категорија од 13,1 проценти во однос на претходната година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршната сметка, со учество од 21,4 процент во вкупните расходи, поради значајниот пораст во реализацијата на планираните расходи во 2019 година во оваа категорија. Капиталните расходи се трета категорија по големина со учество од 20 проценти во 2019 година. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентна е ниската реализација на капиталните расходи, посебно во 2018 година, кога процентот на реализација достигнува 29,6 и минимално ниво на капиталните расходи од 15,6 милиони денари.

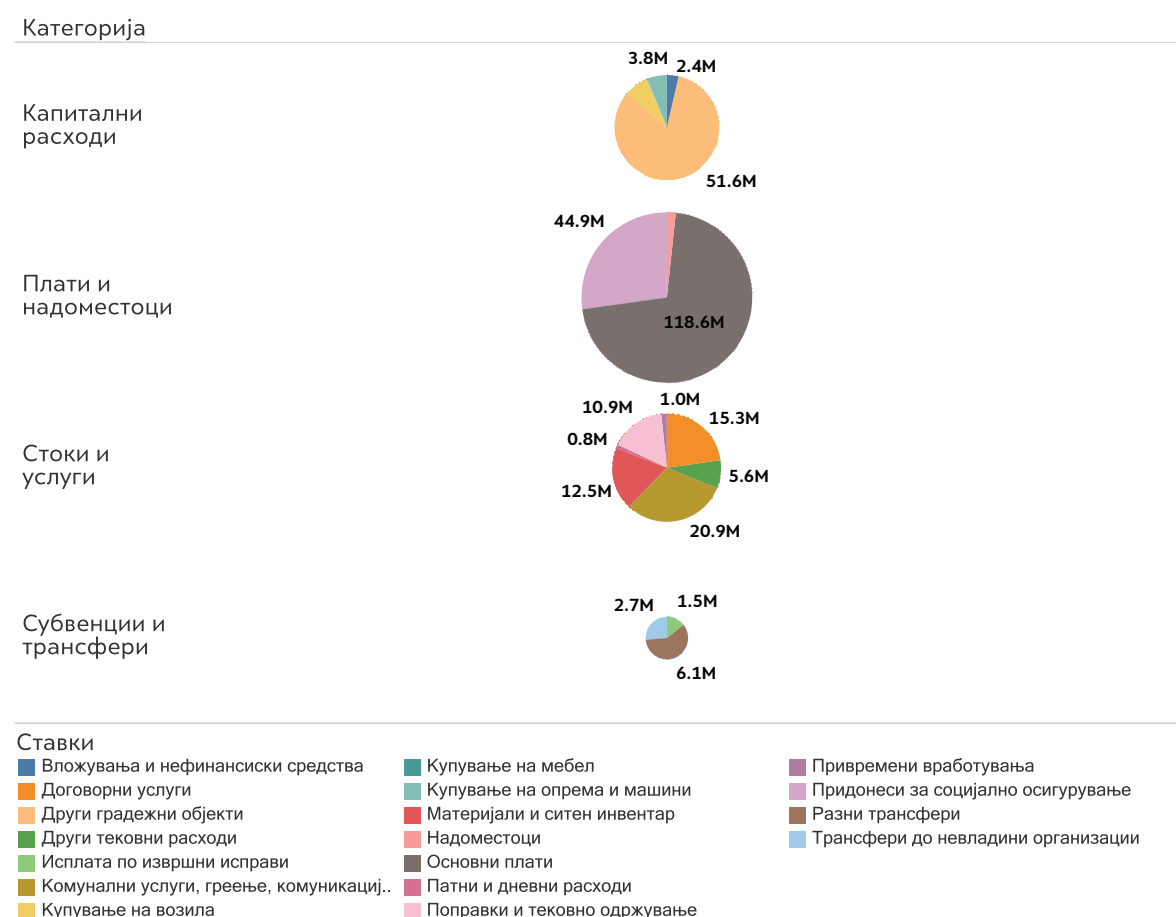
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за 2013 година и за периодот 2017 – 2020 година

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Свети Николе

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Три четвртини од најмасивната категорија на расходната страна се основни плати во износ од 118,6 милиони денари, додека другиот дел отпаѓа на придонеси и на надомест. Во однос на капиталните инвестиции, повеќе од 80 проценти од инвестициите припаѓаат на ставката други градежни објекти, додека шест проценти се насочени кон купување машини и опрема (во износ од 3,8 милиони денари) и 7,5 проценти кон купување возила (во износ од 4,7 милиони денари). Речиси една половина од категоријата стока и услуги се однесува на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, две третини од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за недефинирана ставка, разни трансфери. Значајното учество на недефинираните ставки (како што се други градежни објекти и разни трансфери) укажува на потребата од поголема и подетална транспарентност на Општината.

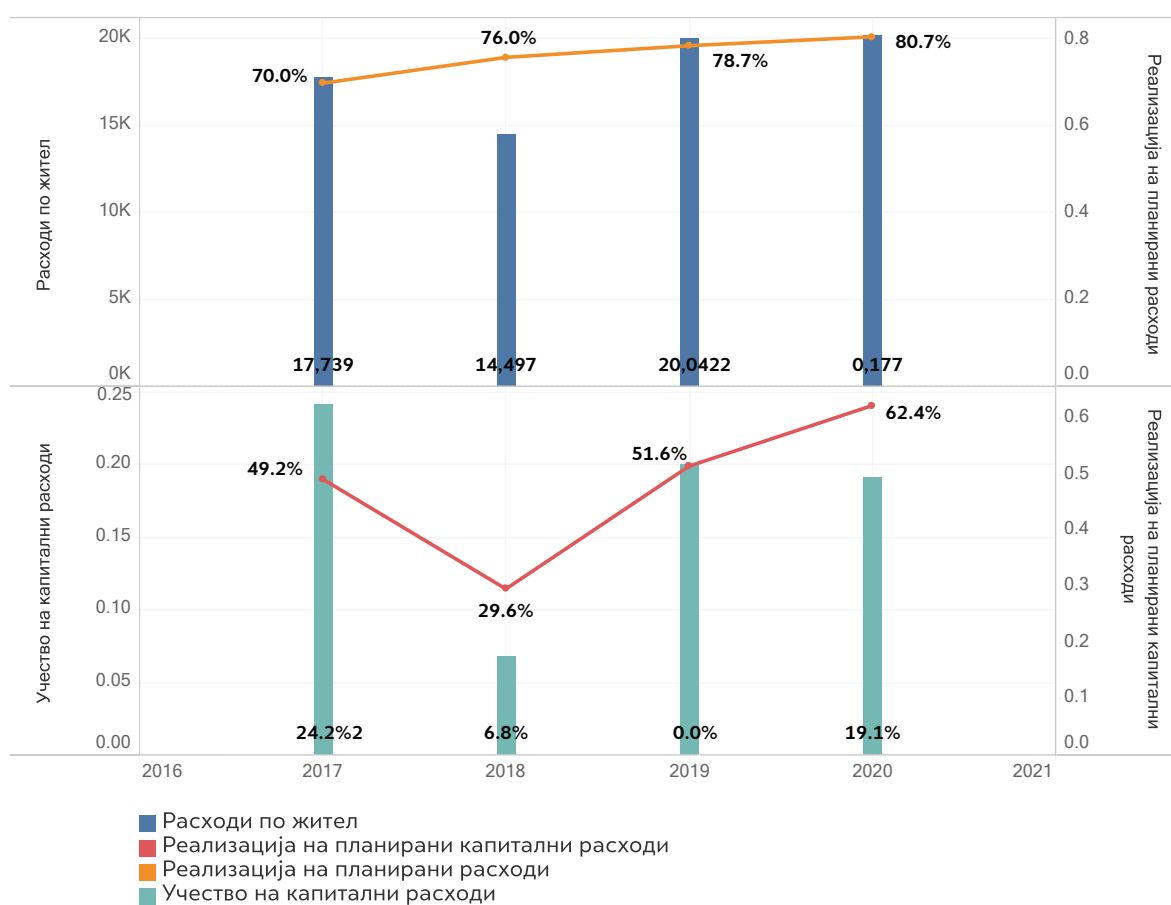
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Општина Свџи Николе

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Се забележува дека постои одредена поврзаност меѓу улогата на капиталните инвестиции, реализацијата и расходите по жител. Динамиката на расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и нивното растечко учество во вкупните расходи. По 2018 година, капиталните расходи учествуваат со околу 20 проценти, а нивната реализација расте значајно во текот на пандемијата. Во 2020 година кога кулминира реализацијата на капитални расходи, расходите по жител надминуваат 20 илјади денари.

Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

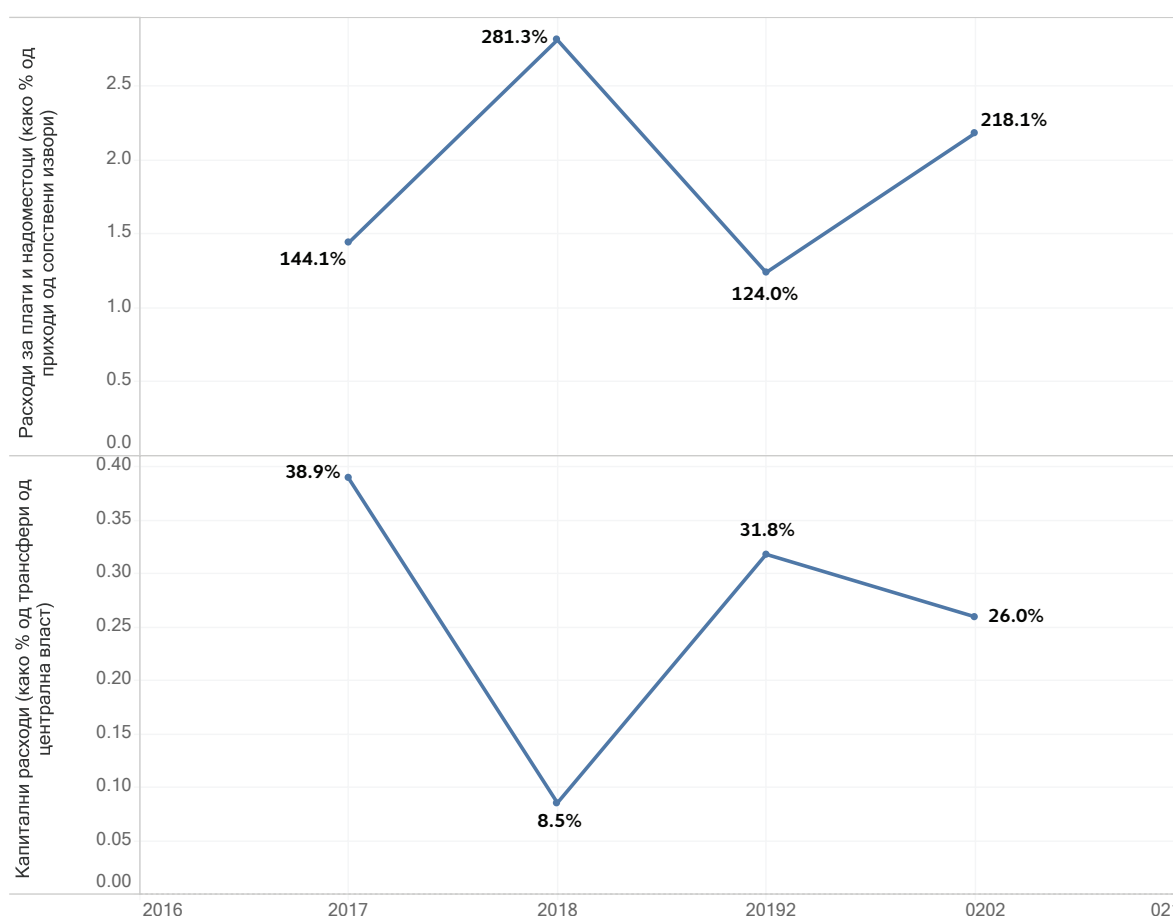

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оцена на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и

надоместот и приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку Општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку, во просек, еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Двата индикатора значително осцилираат во текот на периодот 2017-2020 година. Општина Свети Николе го доведува до максимум првиот индикатор во 2018 година кога со сопствените приходи не би можела да покрие ни една половина од платите и надоместот, како најголема расходна ставка во завршната сметка. Во 2019 година, истиот индикатор значително опаѓа и покажува дека на секој еден денар собран од сопствени извори, општината троши 1,24 денар за плати и надомест. Вториот индикатор покажува негативна тенденција, општина Свети Николе во 2019 година од секој еден денар добиен од централната власт канализира речиси 0,32 денари во капитални инвестиции, споредено со 2017 година има пад, кога издвојувањето изнесува 0,39 денари. Заеднички гледано, карактеристична е 2018 година, кога има пад во собирањето приходи од сопствени извори, трансферите од централната власт се користат за покривање на тековните расходи (плати и надомест) на сметка на капиталните инвестиции.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

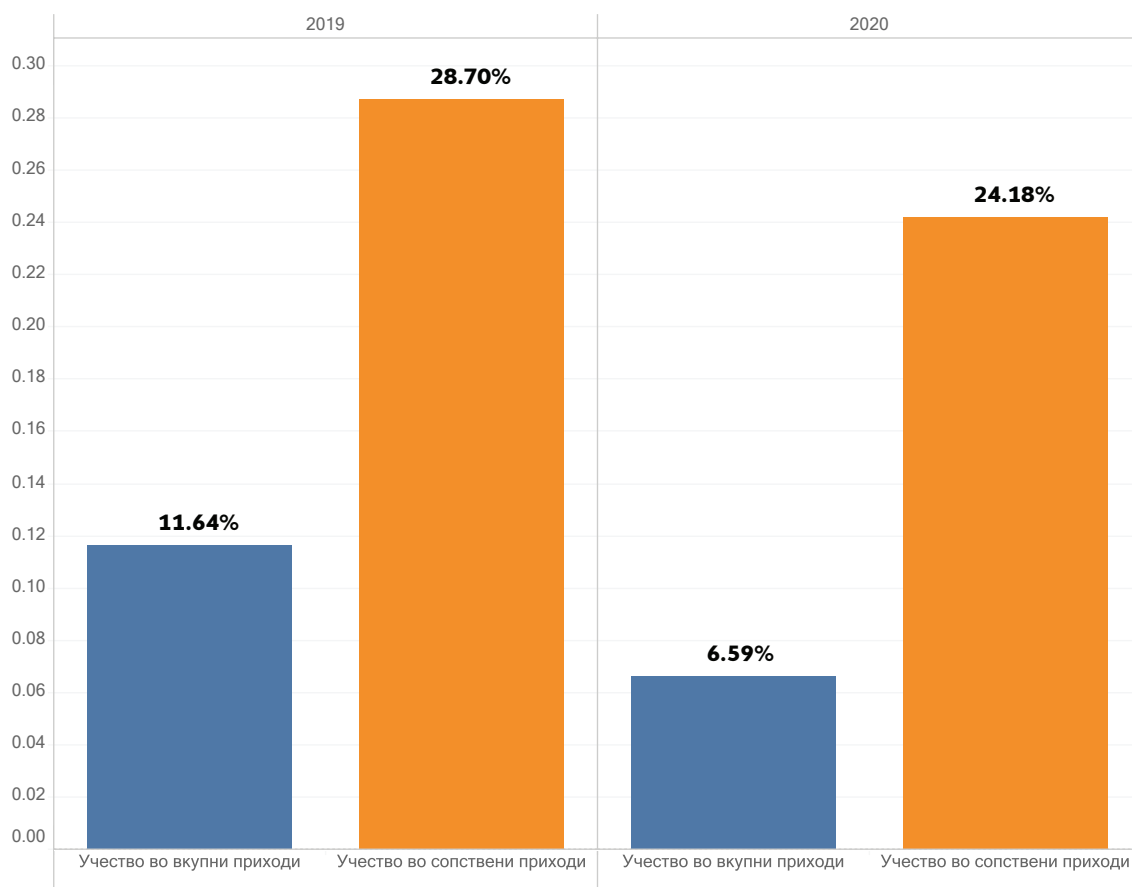

Извор: Завршна сметка на Општина Свети Николе

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискалните давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹² година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, Општина Свети Николе собира умерен износ средства преку парафискални давачки. Во 2019 година учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 11,6 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 28,7 проценти (графикон 15). Шоковите од пандемијата предизвикаа парафискалните давачки да паднат повеќе во однос на вкупните приходи и го намалија учеството на парафискалните давачки во сопствените приходи на 24,2 проценти, додека учеството во вкупните приходи речиси се преполови на 6,6 проценти.

Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

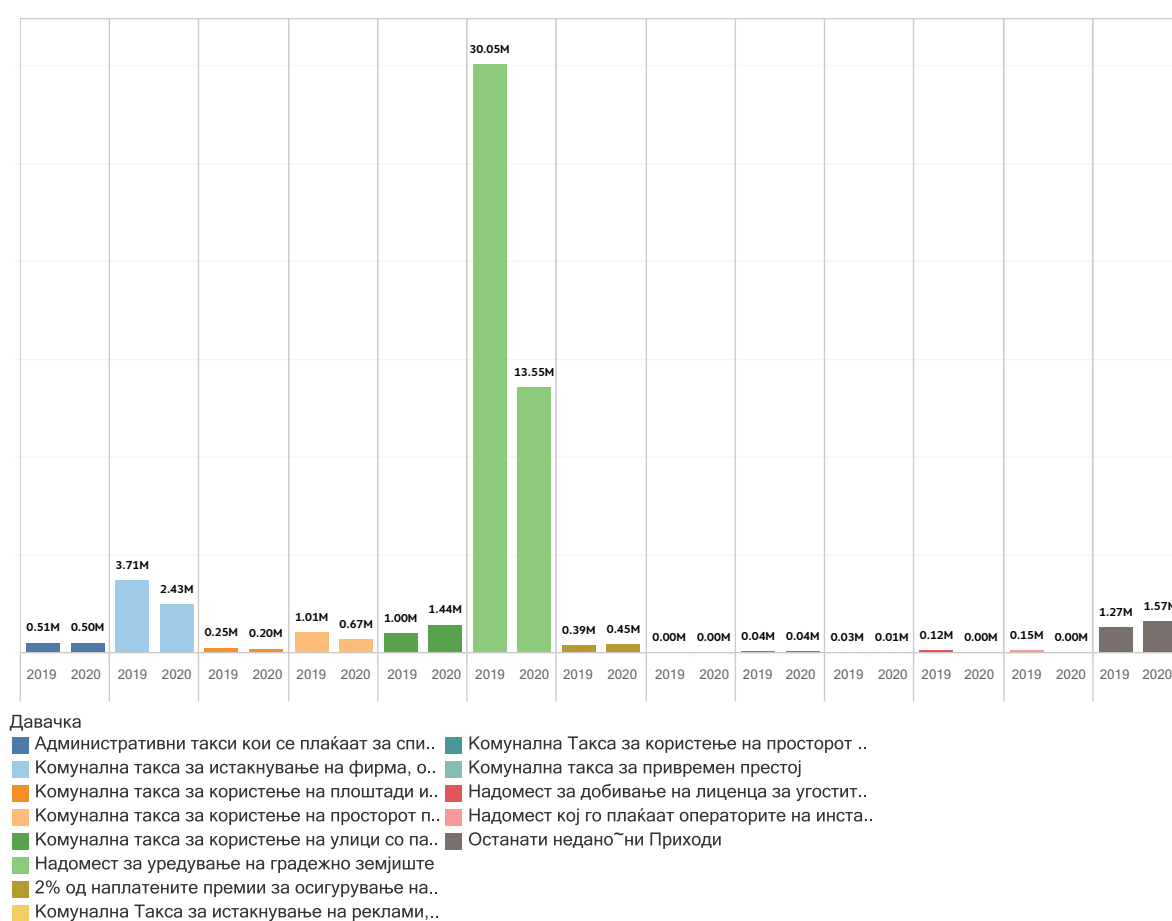

Извор: Завршна сметка на Општина Свети Николе

¹² Достапна на https://finance.gov.mk/wp-content/uploads/2022/01/ERP-2022-2024_MKD.pdf?x_tr_sl=mk&x_tr_tl=en&x_tr_hl=en-US&x_tr_pto=wapp

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. 85 проценти од парафискалните давачки се состојат од две ставки: надомест за уредување градежно земјиште и комунална такса за истакнување фирма. Приходите од надомест за уредување градежно земјиште забележува значаен пад во текот на пандемијата од 30 милиони денари на 13,6 милиони денари, додека комуналната такса за истакнување фирма помал пад од 3,7 на 2,4 милиони денари. Во текот на пандемијата само две парафискални давачки забележаа пораст. Имено, приходите од комуналната такса за користење улици пораснаа од еден на 1,4 милион денари, додека другите неданочни приходи пораснаа од 1,3 на 1,6 милион денари. Иако парафискалните давачки имаат умерена улога во финансирањето на општината, нивното значење доаѓа до израз во текот на кризи и неповолни економски услови.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки 2019-2020 година

Извор: Завршна сметка на Општинаџа

Табела 1 прави преглед на парафискалните давачки во Општина Свети Николе. Колона еден, ги наведува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет ја претставува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи / наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за привремен престој	8.000	0,00 %	0,01 %		Наменски	
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	2.433.437	0,77 %	2,82 %	Најчесто застапена и голем товар	Сопствен приход	1. Да се намали износот 2. Да се укине износот на фирмарина што истиот обврзник ја плаќа за своите подружници (продавници итн.) 3. Да се зголеми противуслугата од Општината за наплатената фирмарина 4. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата	1.440.687	0,46 %	1,67 %	Умерено голем товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност	666.856	0,21 %	0,77 %	Умерен финансиски товар Голем административен товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот

Комунална такса за истакнување реклами и објави	900	0,00 %	0,00 %		Сопствен приход	
Комунална такса за користење плоштади и друг простор во градовите и другите населени места, со цел изложување предмети, приредување изложби и забавни приредби за вршење дејност	200.800	0,06 %	0,23 %	Административен товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење на просторот за паркирање моторни возила	40.880	0,01 %	0,05 %		Сопствен приход	
Надомест за уредување градежно земјиште	13.547.194	4,28 %	15,70 %	Умерен финансиски товар / Голем административен товар	Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини 2. Дигитализација на поднесокот
Надомест за добивање лиценца за угостителска дејност во ноќен бар, кабаре, диско клуб и диско клуб на отворен простор	0	0,00 %	0,00 %		Сопствен приход	
Надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината, односно Град Скопје	0	0.00%	0.00%		Наменски	3. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели 4. Дигитализација на поднесокот

Админис- тративни такси што се плаќаат за списите и дејствата кај органиците на Општината	502.821	0,16 %	0,58 %	Админис- тративен товар	Сопствен приход	Дигитализација на поднесокот
Други неданочни приходи	1.571.661	0,50 %	1,82 %		Сопствен приход	
2 % од наплатените премии за осигурување моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила	447.305	0,14 %	0,52 %		Сопствен приход	

Извор: Завршна сметка на Општина Свети Николе за 2020 година; спроведена анкета и фокусни групи со компании; пресметка на авторите.

Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Во поглед на перцепцијата за товар за специфични давачки, компаниите ги наведуваат фирмарината и комуналната такса за користење на улиците со патнички возила, товарни моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли како најчести парафискални давачки. Исто така, да се внимава на двоен товар меѓу давачките за фирмарина и за реклама. Исто така, компаниите сметаат дека е потребно да се укине износот на фирмарина што истиот обврзник ја плаќа за своите подружници (продавници итн.), како и да се зголеми противуслугата од Општината за наплатената фирмарина. Оттука, намалувањето на трошокот, спојување на овие давачки и овозможување противуслуга се дел од начините за постигнување оптимум и за намалување на товарот за бизнис-секторот. Како умерено финансиски товар се перципираат и давачките за уредување градежно земјиште и комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност.

Од аспект на наменското користење на приходите (делумно или целосно), освен кај давачките за: уредување градежно земјиште, надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината, и таксата за привремен престој, кај другите давачки приходите се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена.

Кај, давачките за уредување градежно земјиште приходите од оваа давачка се користат за реализирање на програмата за уредување градежно земјиште на Општината (за изградба на објекти на комунална инфраструктура заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Кај таксата за привремен престој, според законот средствата се наменети за општа туристичка пропаганда и информативна дејност и за подобрување на условите за престој на туристите и се користат според посебно донесени програми од Владата и од Советот на Општината. Кај интегрирана еколошка Б-дозвола, средствата се користат за покривање на трошоците за добивање, пренос или измени и контрола на дозволата. Во таа насока, потребно е да се зголемат противуслугите на Општината за наплатените локални давачки.

Постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Свети Николе е детално наведено во последната колона од табела 1. Потребно е:

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките;
- Намалување на фирмарината и укинување на износот за фирмарина што истиот обврзник ја плаќа за своите подружници (продавници итн.).

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Свети Николе забележува позитивни стапки на пораст во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител расте за периодот 2010-2020 година. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Свети Николе доминираат традиционалните дејности поврзани со земјоделство, шумарство и рибарство (55,6 проценти од вкупната БДВ во 2019 година), следуваат преработувачката индустрија надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода (16 проценти од вкупната БДВ во 2019 година) и услужните дејности поврзани со трговија, транспорт и сместување (14 проценти од вкупната БДВ во 2019 година), кои заеднички сочинуваат приближно една половина од додадената бруто-вредност на доминантниот традиционален сектор.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Свети Николе покажува солидно ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2013-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршна сметка на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Како и сите општини во Северна Македонија, Свети Николе се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите 68,6 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Иако, учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи е најголемо, сепак, споредено со другите општини, зависноста на Општина Свети Николе од централниот буџет е поумерена. Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Свети Николе алоцира 94,5 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместите заземаат доминантно место (53,1 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршната сметка, со учество од 21,4 процент во вкупните расходи. Капиталните расходи се трета категорија по големина со учество од 20 проценти во 2019 година.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање поконкурентна бизнис околина. Општина Свети Николе собира умерен износ на средства преку парафискални давачки. Во 2019 година учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 11,6 проценти, додека учеството во приходите од сопствени извори 28,7 проценти. 85 проценти од парафискалните давачки се состојат од две ставки: надомест за уредување градежно земјиште и комунална такса за истакнување фирма. Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка

на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет.

Препораките за Општина Свети Николе, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Општината да продолжи да ги објавува планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, и да го унапреди форматот, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи;
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Свети Николе потребно е:
 - Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
 - Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките, со фокус на: комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата; надомест за уредување градежно земјиште; и надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината;
 - Намалување на фирмарината и укинување на износот за фирмарина што истиот обврзник ја плаќа за своите подружници (продавници итн.).

